

ILK VA MAKTABGACHA YOSH DAVRLARINING INSON QAYOTIDA TUTGAN O'RNI

Eshmatova Rayxon Baxtiyor qizi

**Nukus davlat pedagogika instituti Maxsus pedagogika: logopediya
yo'nalishi 2-kurs**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11257409>

Annotatsiya: Maqolada inson shaxsini ma'naviy kamolga yetkazish, uning xulqida ijtimoiy va biologik omillarning ta'siri, insonning shaxs sifatida turlicha namoyon bo'lishi, bola hayotida tarbiya va ta'limning mazmuni, vositalari, metodlari, rivojlanish jarayonlari, ularning yosh xususiyatlari, shaxsiy qobiliyatlari, tevarak-atrofga munosabatning shakllanishi haqida umumiy ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: tarbiya, qobiliyat, layoqat, kamolot, muhit, mikromuhit, ijtimoiy muhit, irsiyat, ma'rifat, ma'naviyat, madaniyat, komillik.

O'smirlik - bu hayotdagi muhim jismoniy, ruhiy va kognitiv o'zgarishlarni boshdan kechiradigan davr. Hayotning maktabgacha yosh davrlarining inson hayotida tutgan o'rni yoki maktab yoshi deb nomlanuvchi bu bosqichi biz kattalar bo'lib qolishimizni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu davrda odamlar o'zlarining munosabatlariga, xatti-harakatlariga va umumiy farovonligiga ta'sir qiluvchi tez o'sish va rivojlanish jarayonini boshdan kechiradilar. Maktab yoshidagi asosiy jihatlardan biri kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishdir. Bolalar erta bolalikdan o'smirlik davriga o'tishlari bilan ular mantiqiy va mavhum fikrlashni boshlaydilar. Ularning muammoni hal qilish, fikr yuritish va qaror qabul qilish qobiliyati yanada rivojlangan. Kognitiv qobiliyatlarning bunday o'sishi ularga murakkab ijtimoiy vaziyatlarni, akademik qiyinchiliklarni va shaxsiy maqsadlarni yanada samarali boshqarishga imkon beradi.[1.688]

Kognitiv rivojlanishdan tashqari, maktab yoshi ham sezilarli ruhiy o'sishni o'z ichiga oladi. Bu davrda o'smirlarda o'z-o'zini anglash va mustaqillik tuyg'usi shakllana boshlaydi. Ular turli rollar va xatti-harakatlar bilan tajriba o'tkazishlari mumkin, chunki ular o'zlarining kimligini va dunyoda qayerga mos kelishini aniqlashga harakat qilishadi. Ushbu tadqiqot noaniqlik, chalkashlik va hatto isyonga olib kelishi mumkin, chunki ular avtonomiya va tengdoshlarning bosimi bilan kurashadi. Maktab yoshidagi ijtimoiy jihat ham o'smirlar rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bolalar maktabga kirib, tengdoshlari bilan muloqot qilishni boshlaydilar, ular do'stlik rishtalarini o'rnatadilar, ijtimoiy ierarxiyalarni o'rnatadilar va tengdoshlari bilan munosabatlarni boshqaradilar. Ushbu o'zaro ta'sirlar ularga hamkorlik, muloqot va nizolarni hal qilish kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalarni o'rganishga yordam beradi. Ular, shuningdek, o'z-o'zini hurmat qilish, tegishlilik hissi va umumiy farovonlikni shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi.

Maktabgacha yosh davrlar, ya'ni 6-13 yosh o'tsa, inson hayotida ahamiyatli o'rni bor. Bu davrning insonning hayotida tutgan o'rni hamkor bo'lib, insonning inqilobiy rivojlanishini shakllantiradi va uning shaxsiyati, fikrlari va dunyoviy shaxsiyati uchun asosiy formulalar xususiyatlari. Bu davr o'z rivojlanishidagi yoshlarning dunyoni, o'zo'zini va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishda qanday muhimligi borligini ko'rsatadi. Maktabgacha yosh davrlar, insonning hayotidagi istiqbolini kuzatishning katta muhimiyligini o'z ichiga oladi. Bu yoshlar o'ylaydi, o'rganayotgan va rivojlanayotgan davrlarida o'zlarini aniqlab, o'zaro

muloqotlar qiladilar. hujjat qabul qilish qobiliyati va ko'zini belgilab chiqarishga mo'ljallangan. Bu esa ularning o'z mehnatlarini taniga va shaxsiy ishlab chiqarishlariga imkon beradi. Qiziqishlar va mulohazalar yangi g'oyalar va o'rganish uchun ilhom bo'lishda juda oson. Maktabgacha yosh davrlarining inson hayotida tutgan o'rni bu bilim va ko'nikma olish jarayonini rivojlantiradi. Ushbu davrda o'z ustida ishlash, o'zini boshqa bilan solishtirish va yuklash o'rgangan holda yaratuvchilik qobilyatlari ham yaratiladi.[2.72]

Maktabgacha yosh davrlar, insonning ijtimoiy aloqalarini va munosabatlarini kuzatishda ham muhim bir korxona ega. Ular o'zo'rindorligini, ijtimoiy qonunlarni va qo'llanilish tartibini boshqaradi. Ular o'zlarini boshqalar bilan solishtirish yoki mukofotlash uchun maslahatlar qiladi. Bu esa ularning ijtimoiy ushbuatlarga ham intilishga tayyorlaydi. Maktabgacha yosh davrlarining inson hayotida tutgan o'rni aynan shu insonlarning jamiy rivojlanishida ham muhim bir o'rinni egallaydi. Ular muzokaralar va mulohazalar o'rnatuvchisi sifatida o'zlarini yaxshilashga yordam beradi o'rinni egallaydi. Ular o'zlarini yangiliklarga ochmasdan qabul qiladi, ko'rguzuvchi va qadriyatli insonlar bo'lib rivojlanadi. Maktabgacha yosh davrlarining inson hayotida tutgan o'rni turli sohalar bilan tanishishiga va o'z qanday yo'nalishga kirishishiga yordam beradi. Bu davrda inson qo'llanmasi va tosh dunyo bilan ishlashda muhim. Maktab yoshi, shuningdek, odamlar o'z qadriyatlari, e'tiqodlari va axloqiy kompaslarini o'rnatishni boshlaydigan davrdir. Turli madaniyatlar, urf-odatlar va qarashlarga duch kelganlarida, ular dunyo va undagi o'z o'rni haqida fikrlarni shakllantira boshlaydilar. Ular hokimiyatni shubha ostiga qo'yishi, ijtimoiy me'yorlarga e'tiroz bildirishi va o'z maqsadi va ma'nosini izlashi mumkin. Ushbu axloqiy rivojlanish jarayoni ularga o'z harakatlarining oqibatlarini tushunishga, axloqiy qarorlar qabul qilishga, boshqalarga nisbatan hamdardlik va hamdardlikni rivojlantirishga yordam beradi. Maktab yoshidagi yana bir muhim jihat - o'smirlarning jismoniy o'zgarishlari. Jinsiy balog'atga etishganda, ularning tanasi sezilarli darajada o'zgaradi, ular bo'yi o'sib boradi, ikkilamchi jinsiy xususiyatlarni rivojlantiradi va gormonal o'zgarishlarni boshdan kechiradi. Ushbu jismoniy o'zgarishlar ularning o'zini qanday ko'rishiga, boshqalar bilan munosabatda bo'lishiga va o'smirlik davridagi qiyinchiliklarga qanday ta'sir qilishi mumkin. Bu davrda jismoniy shaxslar to'g'ri ovqatlanish, muntazam mashq qilish va yetarlicha dam olish orqali jismoniy salomatligiga g'amxo'rlik qilishlari muhimdir.[3.293]

Maktab yoshi - bu odamlar o'zlarining qiziqishlari, iste'dodlari va ehtiroslarini o'rganishni boshlaydilar. Ular sport, musiqa, san'at, ilm-fan yoki ularga quvonch va mamnuniyat keltiradigan boshqa faoliyatga bo'lgan muhabbatni kashf qilishlari mumkin. Bu qiziqishlar ularga maqsad tuyg'usini rivojlantirishga, o'ziga ishonchni mustahkamlashga va akademik yoki ijtimoiy munosabatlardan tashqarida o'zlikni his qilishni o'rnatishga yordam beradi. O'smirlar o'z ehtiroslariga intilish orqali o'zlarining noyob iste'dodlarini o'stirishlari, o'zlarini ijodiy namoyon etishlari, dunyoga daxldorlik tuyg'usini topishlari mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, maktab yoshi inson rivojlanishidagi muhim davr bo'lib, biz kattalar bo'lib qolishimizni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Kognitiv va ruhiy o'sishdan tortib, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishgacha bo'lgan davrda o'smirlar o'smirlik davridagi murakkabliklarni engib o'tishga va ularni kattalik mas'uliyatiga tayyorlashga yordam beradigan bir qator o'zgarishlar va qiyinchiliklarni boshdan kechiradilar. Ushbu o'sish va izlanish vaqtini o'zlashtirib, odamlar muhim hayotiy ko'nikmalarni o'rganishlari, kuchli o'zini

tutish tuyg'usini rivojlantirishlari va boshqalar bilan mazmunli aloqalarni o'rnatishlari mumkin, bu ularga butun hayoti davomida yaxshi xizmat qiladi.

References:

1. F.Qodirova, Sh.Toshpo'latova, N.Kayumova, M.A'zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019 y.- 688 b
2. I.V.Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V.Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018 y - 72 b
3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika" "Tafakkur sarchashmalari" T:. 2013 y.- 293 b
4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T:. 2013 y. -183

